

Tønsberg kommune

Språkplan barnehage

«En god språkutvikling er viktig for barn både på kort og lang sikt. Språk er avgjørende for læring, kommunikasjon og sosiale relasjoner. Derfor er arbeid med barns språk en sentral del av barnehagens hverdag. Dette forutsetter bevisste voksne med gode kunnskaper om barns språkutvikling og språkbruk»

(Lesesenteret Universitetet i Stavanger).

Innhold

1. Innledning	3
2. Godt språkmiljø i tønsbergbarnehagene.....	5
3. God språkstimulering i tønsbergbarnehagene.....	7
3.1 Gode samtaler	7
3.2 Rim, regler, dikt og sang.....	8
3.3 Fortelling og høytlesing	9
3.4 Språkstimulerende lek.....	11
3.5 Skriftspråkutvikling.....	12
4. Tidlig innsats.....	13
5. Flerspråklige barns språktilegnelse	14
6. Hvordan skape et godt språk- og lydmiljø for hørselshemmede barn i barnehage?	15
7. Samarbeid hjem-barnehage	16

1. Innledning

I løpet av en treårsperiode har språk- og språkmiljø vært en fellessatsing i tønsbergbarnehagene. Fellessatsingen har tatt sikte på kompetanseheving av de ansatte i barnehagene, og har tatt utgangspunkt i kommunens kompetanseplan som har gått over en periode på 3 år. Kompetanseplanen har tatt utgangspunkt i statlige føringer, Kunnskapsdepartementets: Kompetanse for framtidens barnehage, Strategi for kompetanse og rekruttering 2014 – 2020.

Både rammeplan og temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen har vært viktige grunnlagsdokument i denne fellessatsingen, og sist, men ikke minst, Utdanningsdirektoratets «Språk i barnehagen, Mye mer enn bare prat», som selve innholdet i fellessatsingen har tatt utgangspunkt i.

Siste del av satstingen var prosjektet: Høytlesing i barnehagen, hvor det blant annet ble lagt vekt på høytlesing som en estetisk opplevelse i barnehagen. Barnas meningsskaping i den estetiske aktiviteten har stått i fokus, og meningsskapingen er basert på en litterær opplevelse. Det vil si at boka skaper en sanselig erfaring som først realiseres når barna forholder seg aktive til ordene og bildene i boka gjennom medskaping (Solstad, 2015). Prosjektet ble utformet som en etterutdanning for ansatte i tønsbergbarnehagene. Høgskolen i Buskerud og Vestfold var ansvarlig.

Som et resultat av Tønsberg kommunes satsing på språk- og språkmiljø, skulle det utarbeides en språkplan for tønsbergbarnehagene. I utarbeidelsen av språkplanen har «Synteserapport om skandinavisk forskning på barns språk og språkmiljø i barnehagen i tidsrommet 2006 – 2014», vært et godt supplement til de nasjonale føringene. I arbeidet med språkplanen har det vært ett overordnet mål, å sikre at alle barn får støtte i sin språkutvikling.

I 2014 ble Leseplanen for Tønsberg kommune implementert på 1.-10.trinn. Når Språkplanen nå står ferdig vil det være en rød tråd gjennom hele opplæringsløpet for barna i Tønsberg kommune, fra de grunnleggende språklige ferdighetene som det jobbes med i barnehagene, videre til å lære å lese, og så å lese for å lære.

Hensikten med språkplanen

Språkplanen er ment å være et felles utgangspunkt for barnehagene i Tønsberg å jobbe ut ifra. Alle barn skal oppleve kvalitet i det språklige arbeidet i tønsbergbarnehagene. Språket vårt omfatter store deler av vårt daglige liv, og språket blir brukt som kommunikasjonsmiddel, et redskap for tenkning og som uttrykk for egne tanker og følelser (Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver).

Kunnskapsdepartementets temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen har dannet grunnlag for arbeidsgruppas arbeid med planen, med fokus på 5 punkter om hva som er god språkstimulering:

1. gode samtaler
2. rim, regler, dikt og sang
3. fortelling og høytlesing
4. språkstimulerende lek
5. skriftspråkutvikling.

Flere studier viser at det er en fordel for barns språkutvikling å gå i barnehage. En dansk studie viser at en barnehage som gjorde det spesielt godt med hensyn til språkutvikling, hadde en klar og ambisiøs ledelse, personale med ekstra kompetanse i språk, og vilje til å bruke enhver situasjon til språklig samhandling med barna. Dette viser tydelig at personalet i barnehagen har en særdeles viktig rolle i språkarbeidet rundt barna (Sandvik, M., Garmann, N.G, Tkachenko, E., 2014)

Hvordan bruke planen?

Barnehagens ledelse vil ha en viktig rolle i innføring og bruk av planen i barnehagen. Det er ledelsens ansvar å skape arenaer hvor personalet blant annet kan få mulighet til refleksjon rundt eget arbeid med områdene i språkplanen.

I arbeidet med språkplanen har arbeidsgruppa hatt et bevisst forhold til at planen skal henvende seg til personalet i barnehagen. Det er de ansatte som skal tilrettelegge for språkutvikling på det nivået barnet er. Dette betyr at for noen barn må man se på aldersgruppen under for å finne rette utgangspunkt å jobbe ut fra, mens for andre må man kikke på alderstrinnet over. Det er alltid den voksne som skal legge til rette og delta i barnets språkutvikling. Det skal ikke lages kompetansemål for enkeltbarn og de skal ikke måles på hva de kan og ikke kan utover den kartlegging som anbefales i særlige tilfeller.

En hensiktsmessig arbeidsmåte med planen kan være å starte med å ta for seg noen områder, og bli gode på dette, før man går videre. Å skulle gjøre alt på en gang kan være for mye, både for store og små.

Arbeidsgruppen som har deltatt i utarbeidelsen av planen:

Veronica S. Holm, Glitne barnehage
Thone Krauss, Slagen barnehage
Lene Holte, Mortenåsen barnehage
Vibeke Eide Stensvoll, Aulerød barnehage
Ida Marie Torp Lyngmo, Fyllpå barnehage
Hanne Bang, Sandeåsen barnehage
Bente Hansen, Fjerdingen barnehage
Anne Bråthen Nydahl, Skoglund barnehage
Lene Nygård, Træleborg barnehage
Ellen Marie Rønning, Barkåker barnehage
Line Berntsen, PPT
Pia Borges, Utdanningsforbundet
Åse Marit Høiland og Synne Anholt, Fagenhet Oppvekst

Rådmannen takker arbeidsgruppa for vel utført arbeid.

Tønsberg 20. mai 2016

Pål Thalmann
Kommunaldirektør

2. Godt språkmiljø i tønshøgbarnehagene

De voksnes tilstedeværelse og kompetanse er essensielt for at barn skal ha et godt språkmiljø. Voksne som er bevisst sin rolle i språkarbeidet rundt barn, som ser barns initiativ, som tolker barns kroppsspråk og begynnende kommunikasjon, som er gode rollemodeller og som er tilstede i samtalen med barnet, vil ha helt avgjørende betydning for barns språklige – og sosiale utvikling.

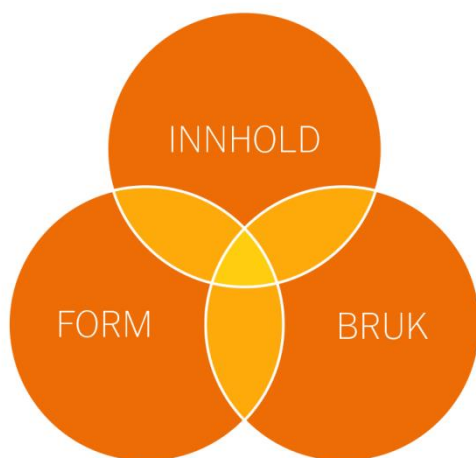
Å skape et godt språkmiljø er et langsiktig arbeid som alltid vil være i bevegelse. For å utvikle språkmiljøet er det viktig at personalet får tid og mulighet til refleksjon rundt eget arbeid for å sikre kvalitet i barnehagen.

Alle barn har rett til et godt språkmiljø, uansett funksjonsnivå. Det vil være opp til personalet i barnehagen å tilrettelegge for hvert enkelt barn, slik at barnet får oppleve mestring og utvikling.

Barn lærer av å se, røre, gjøre, høre og erfare, det vi kaller førstehåndserfaringer. For at de skal ha muligheten til varierte opplevelser må de voksne legge til rette for dette, og ha et bevisst forhold til de muligheter for språklig læring som finnes i barnehagen. Å snakke om hva som skal skje før de ulike gjøremålene og aktivitetene er en god læringsstrategi. Forskning viser at denne type forforståelse gjør det enklere for barna å være mer språklige aktive. Bruk av konkrete og bilder i arbeidet med forforståelse er gode verktøy. Voksne må være aktive og berike barn ved bevisst bruk av språk og begreper.

Språkets innhold, bruk og form

Det er vanlig å dele språket inn i tre ulike komponenter, innhold, bruk og form. Sammen er disse tre delene viktige i kommunikasjonen mellom mennesker. Som figuren viser, henger de tett sammen og er til dels overlappende.

- **Innhold:** betydningen eller meningsinnholdet i ord og setninger
- **Bruk:** bruk og tolking av språk i en sosial kontekst
- **Form:** uttale og grammatiske prinsipper

Et godt språkmiljø kjennetegnes ved at det foregår språklig stimulering både i planlagte og ikke planlagte aktiviteter og i de daglige gjøremålene. Dette handler i stor grad om kunnskap og bevissthet hos personalet i barnehagen. Påkledning, måltider og et spørsmål fra en 3-åring i forbifarten er alle en mulighet for språklig stimulans. Dette betyr også at personalet i barnehagen ikke bare må være tilstede i situasjonen, men også at andre voksne har respekt for barn og voksnes kommunikasjon med hverandre. Å avbryte en samtale mellom en voksen og et barn, fordi man «bare skal gi en beskjed» kan bryte en god samtale som både er grobunn til språklig læring og utvikling, og som god relasjonsbygging mellom den voksne og barnet.

I situasjoner hvor det er flere voksne tilstede sammen med et eller flere barn er det viktig å være bevisst på hvem som snakker mest. Er det de voksne eller er det barnet/barna? Bruk

av det muntlige språket er en viktig forutsetning for senere utvikling av skriftspråklige ferdigheter, og derfor er det essensielt for barnehagebarn å utvikle et godt og funksjonelt muntlig språk.

I denne språkplanen har vi valgt å bruke begrepet "produktive spørsmål" i stedet for å snakke om "åpne" og "lukkede" spørsmål. Med produktive spørsmål mener vi spørsmål som vil føre til språklig produksjon hos barnet. Produktive spørsmål kan brukes som støtte for barn i en utfordrende samtale, både som en starthjelp eller hjelp til å komme videre i en samtale eller fortelling (Gjems, L., 2010)

Flere steder i språkplanen står det at personalet må gi barnet tid til å svare. Når barnet har fått et spørsmål bør det få tid til å finne ordene og organisere svaret sitt. Det er ikke de riktige svarene som er essensielt, men at barnet snakker. Det er heller ikke "farlig" med stillhet.

I barnehagealder legges grunnlaget for barns ordforråd. Ordforrådet legger igjen grunnlaget for lese- og skriveopplæringen i skolealder, og da spesielt for leseforståelsen. Leseforståelse er målet med all lesing og vil kunne kobles opp mot barnets ordforråd. Ordforråd står ikke oppført som et eget punkt under *språkstimulering*, men vil være det man jobber med under alle språkstimuleringspunktene.

Det skal synes at man jobber med språk i barnehagen. I barnehagene finnes det mye kompetanse på pedagogisk dokumentasjon, og det er viktig at det er synlig i miljøet. Den pedagogiske dokumentasjonen må være med på å synliggjøre læringsprosessene hos barna.

Språklig lek skjer like mye ute som inne. Å la pinner, kongler og annet natur- og gjenbruksmaterieell få nye roller er bra for fantasien og språket som brukes rundt denne type lek. Udefinert materiale bør derfor være lett tilgjengelig for barna, både ute og inne.

Voksnes aktive deltakelse i lek er viktig for utvikling av et godt språkmiljø. Deltakelse og tilstedeværelse gjør at man også kan oppdage eventuelle vansker på et tidlig tidspunkt. Barn som ikke har "knekt" de sosiale- og språklige kodene for leken, har et stort behov for voksenstøtte og hjelp inn i leken.

<http://www.udir.no/>

3. God språkstimulering i tønsbergbarnehagene

3.1 Gode samtaler

Gode samtaler – hverdagen er full av muligheter for gode samtaler med barna, og det er opp til den voksne å gripe muligheten til den gode samtalen. De voksne i barnehagen må jevnlig drøfte og reflektere over alle de **hverdagssituasjoner** som finnes i løpet av en dag. Disse drøftingene og refleksjonene må munne ut i felles praksis.

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke hverdagssituasjoner som garderobe, måltid, opp og ned av vogna og stell til å samtale med barna • benevne handlingene til barna og bruke korrekte ord og begreper når man gjør dette • snakke om konkrete og nære ting – som barna kan se og kjenne • tolke barnas kroppsspråk og på den måte kommunisere med barna • øve på turtaking med barna • →gi barnet tid • →se barnets intensjon • lytte til og hjelpe barnet med å utvide språket sitt • bruke konkrete og bilder i planlagt arbeid med språk og i samtale med barna • bruke begreper vi ønsker at barna skal lære bevisst, og at alle voksne rundt barna bruker disse • dele jevnlig inn i mindre grupper slik at man kan tilpasse samtalen til det enkelte barn • følge opp barnas språklige initiativ i både planlagte og ikke planlagte aktiviteter, og på den måte gi rom for improvisasjon • være bevisst sitt non verbale språk 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke hverdagssituasjoner til å samtale med barna • benevne handlingene til barna og bruke korrekte ord og begreper når man gjør dette • øve på turtaking med barna • →gi barnet tid • →se barnets intensjon • lytte til og hjelpe barnet med å utvide språket sitt • bruke konkrete og bilder i planlagt arbeid med språk og i samtale med barna • ha fokus på her-og-nå-situasjonen når man samtaler med barna • legge til rette for felles opplevelser, ved tema - arbeid og andre felles erfaringer og bruke dette aktivt i samtale med barna • følge opp barnas språklige initiativ i både planlagte og ikke planlagte aktiviteter, og på den måte gi rom for improvisasjon • legge til rette for grupper med færre barn, slik at man kan tilpasse samtalen til det enkelte barn 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • legge til rette for samtaler i hverdagssituasjoner som garderobe, måltider, tur og lek • ta imot barns innspill, lytte og gi blikkontakt • ha fortsatt fokus på her-og-nå-situasjonen når man samtaler med barna, men også resonere og undre seg sammen utover det som skjer akkurat her og nå • være undrende og spørrende i møte med barna • ha dialogen i fokus • gi barnet tid til å svare • legge til rette for felles opplevelser, ved tema - arbeid og andre felles erfaringer og bruke dette aktivt i samtale med barna • ha planlagte samtaler i prosjektarbeid, samlinger og lignende, hvor man legger til rette for produktive spørsmål og gi rom for initiativ fra barna • legge til rette for grupper med færre barn, slik at man kan tilpasse samtalen til det enkelte barn 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • legge til rette for samtaler i hverdagssituasjoner • oppfordre, legge til rette og være gode rollemodeller for språklig aktivitet og lytting • skape arenaer der barn har interesse av å bruke språket sitt • skape arenaer for filosofiske og demokratiske samtaler, slik at barnet utfordres til å bruke språket. • være undrende og spørrende i møte med barna • ha dialogen i fokus • gi barnet tid til å svare • ha planlagte samtaler hvor man legger til rette for produktive spørsmål og gir rom for initiativ fra barna • legge til rette for faglige samtaler hvor den voksne har satt seg godt inn i temaet og fagbegreper/fagtermer • finne ut hvilke temaer barna interesserer seg for, og bruke disse temaene i samtaler med barna • legge til rette for samtaler hvor man ikke bare snakker om her- og-nå-situasjonen, men også abstrakte begrep, for å utfordre barna ytterligere (kognitivt) • legge til rette for grupper med færre barn, slik at man kan tilpasse samtalen til det enkelte barn

3.2 Rim, regler, dikt og sang

Bruk av rim, regler, dikt og sang er positivt for språkutviklingen for alle barn. Språket kan sanses og nytes, og det er materiale for lek. En slik type lek har en viktig funksjon for utviklingen av et metaperspektiv på språk, kalt *språklig bevissthet*. Bevisstheten om lydsiden av språket er avgjørende for barn som skal løse skriftkoden og lære seg sammenhengen mellom bokstaver og språklyder (Temaheftet om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen).

Det er viktig at voksne i barnehagen har et bevisst forhold til det som formidles til barna, og at man klarer å balansere kulturtradisjoner og barnas egen barnekultur.

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ha et bredt repertoar av sanger, dikt, rim og regler • Legge til rette for sang med: <ul style="list-style-type: none"> - bevegelser - konkrete - instrumenter - dramatisering • viktig med repetisjon og gjentakelser • bruke digitale verktøy når det jobbes med rim, regler, dikt og sang (bilder og musikk som visuelle hjelpemidler) • leke med språket og språklydene ved hjelp av rytme, dynamikk, innlevelse og lek med egen stemme • dokumentere sanger, regler, rim og dikt og gjøre dette tilgjengelig for barna • introdusere enkle sang- og rytmeleker både i gruppe og en-til-en situasjoner, f.eks. ved stell og i lek 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • videreutvikle aktivitetene fra 0-2 års alder • bruke humor i nonsensregler/rim • klappe stavelser i navn og objekter • avansere og utvide bruk av bevegelsessanger • variere toneart og dynamikk • introdusere sanger, regler, dikt og rim med flere vers og ord • bruke digitale verktøy når det jobbes med rim, regler, dikt og sang • la barna få en gryende forståelse av hva rim, regler, dikt og sang er, og forskjellene mellom disse sjangerne • dokumentere sanger, regler, rim og dikt og gjøre dette tilgjengelig for barna • fortsette med sang- og rytmeleker 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • videreutvikle det varierte repertoaret man har bygget opp fram til nå. Presentere nye og ulike sjangere • videreutvikle kroppsspråk, mimikk og bruke mye glede i formidlingen av nye og gamle rim, regler, dikt og sang • benytte det repertoaret barna har i både planlagte og ikke planlagte aktiviteter • lære barna enkelte rim, regler, dikt og sanger utenat • bruke digitale verktøy når det jobbes med rim, regler, dikt og sang • la barna leke seg med rim, regler, dikt og sanger på flere språk • dokumentere sanger, regler, rim og dikt og gjøre dette tilgjengelig for barna • introdusere vitser og gåter • utvide repertoaret av sang- og rytmeleker 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • videreutvikle det varierte repertoaret man har bygget opp fram til nå. Presentere enda flere nye og ulike sjangere • bruke digitale verktøy når det jobbes med rim, regler, dikt og sang (bilder og musikk som visuelle hjelpemidler) • skape rim, regler, dikt og sanger sammen med barna • benytte mer komplekse sanger som forteller en historie • la barna leke seg med rim, regler, dikt og sanger på flere språk • leke med språket ved hjelp av rim, regler og bruk av nonord og rytmeleker (språklig bevissthet) • lære barna rim, regler, dikt og sanger utenat, og tilpasse til det enkelte barn • dokumentere sanger, regler, rim og dikt og gjøre dette tilgjengelig for barna

3.3 Fortelling og høytlesing

Dette punktet er todelt. Fortelling er noe som både kan knyttes til litteratur og filmer, men også til barns fortelling fra egen hverdag og opplevelser. Når man mestrer fortellingsformen blir det mer interessant for andre å høre på. Dette er også et viktig sosialt redskap. Det er viktig at barn hver dag møter ulike former for fortelling og høytlesing i barnehagen.

Høytlesing gir barn erfaring med et mer komplekst språk enn deres eget muntlige språk og forskning viser at rike erfaringer med høytlesing utvikler barns ordforråd. Ved høytlesing må de voksne legge til rette for gode leseopplevelser. Dette bør planlegges. De voksne må gjøre seg kjent med ny litteratur og balansere kulturtradisjonell litteratur med nyere litteratur. Biblioteket er en god samarbeidspartner. Barnehager med flerspråklige barn skal også ha tilgang på litteratur på barnets morsmål.

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal ved høytlesing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke: <ul style="list-style-type: none"> - bekebøker - bøker uten tekst - gjenkjennbare bøker - bruke folkeeventyr fra ulike kulturer • bruke konkrete • aktivt bruke digitale verktøy • aktivere barn i lesingen • "her og nå" samtale om siden /konkreten/ boken • dele barna i mindre grupper slik at alle er med • skape en forventning om hva boken handler om/ hva som skal skje • forsterke det du sier med kroppen • stille spørsmål til handlingen • bruke riktig ord- og begrep uten å forenkle ordbruken 	<p>Personalet i barnehagen skal ved høytlesing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke myldrebøker med noe mer tekst • bruke konkrete • øve på oppramsede fortellinger • ta inn et tredje "element" som fortellerstemme, der barna må fortelle selv • bruke folkeeventyr fra ulike kulturer • aktivt bruke digitale verktøy • skape en forventning om hva boken handler om/ hva som skal skje • dele barna i mindre grupper slik at alle er med • bruke riktig ord- og begrep uten å forenkle ordbruken 	<p>Personalet i barnehagen skal ved høytlesing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ha ulik litteratur tilgjengelig til enhver tid: <ul style="list-style-type: none"> - faktabøker - ny og tradisjonell litteratur - bøker på barns eget morsmål - bildebøker • bruke lydbøker og digitale verktøy • lese i mindre grupper • la barna se teksten i boken, og la dem bli kjent med leseretningen • samtale om forside, bilder og tekst • samtale om hva man tror boken handler om, før man leser den • lese bøkene om igjen flere ganger • presentere bøker på flere språk – vise annen type skriftspråk • dele barna i mindre grupper slik at alle er med • bruke riktig ord- og begrep uten å forenkle ordbruken 	<p>Personalet i barnehagen skal ved høytlesing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ha ulik litteratur tilgjengelig til enhver tid • bruke bøker som verktøy i prosjektarbeid • ha høytlesing med bilder som støtte • lage og tegne egne bøker som kan bli lest opp av en voksen, eller sammen med barnet • lære barna gangen i en fortelling • involvere foreldre i litteratur som er aktuelt "her og nå" • gi barna tilgang til fortellinger og bøker på eget morsmål • dele barna i mindre grupper slik at alle er med • bruke riktig ord- og begrep uten å forenkle ordbruken

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal ved fortelling/gjenfortelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • være lydhør for barnets initiativ, og drive med kvalifisert gjetting • gi god blikkontakt • være stemmen til barnet, hvor den voksne kan formidle hva barnet har gjort • være i tett dialog med hjemmet om hva barnet gjør utenom barnehagen • bruke bilder og konkrete som støtte til fortelling og gjenfortelling 	<p>Personalet i barnehagen skal ved fortelling/gjenfortelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gi støtte til barnas forsøk på å fortelle og gjenfortelle • bruke bilder og konkrete som støtte til fortelling og gjenfortelling • gi blikkontakt når barn forteller • bruke konkrete /figurer /dramatisering til støtte • gi barna tid og anledning til selv å fortelle • være i tett dialog med hjemmet om hva barnet gjør utenom barnehagen 	<p>Personalet i barnehagen skal ved fortelling/gjenfortelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke konkrete, figurer og dramatisering til støtte • la barna fortelle på egenhånd ved hjelp av konkrete • bruke både eventyr, fortellinger og egne opplevelser for å gi barna gode eksempler på muntlige fortellinger • gi barna tid og anledning til selv å fortelle • la barna få erfaring med nye ord og uttrykk, ikke forenkle språket. Gi nye ord et innhold • oppmuntre barn til å fortelle, stille spørsmål • gi blikkontakt når barn forteller • still oppklarende spørsmål • få informasjon fra hjemmet, slik at man kan støtte barnet når den forteller fra aktiviteter utenfor barnehagen 	<p>Personalet i barnehagen skal ved fortelling/gjenfortelling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • være forbilde for fortellerkunsten • gi barna tid og anledning til selv å fortelle • få informasjon fra hjemmet, slik at man kan støtte barnet når den forteller fra aktiviteter utenfor barnehagen

3.4 Språkstimulerende lek

Lekebegrepet, og særlig "frilek" har lenge vært forbeholdt barna, uten voksen inngripen. Forskning viser at voksne i mye større grad bør være med å leke med barna, både for å være gode rollemodeller, men også for å sikre at alle får være med i leken. Barn bør få leke mye, og variert, fordi ulike typer lek krever ulike typer språk. Utelek er særlig språkstimulerende, (Sandvik, M., Garmann, N.G, Tkachenko, E. 2014), og man kan med fordel flytte flere av de tradisjonelle innelekene ut. Det er spesielt viktig at voksne i barnehagen er fysisk og mentalt tilstede for å se, tolke og støtte barn språklig i lek.

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • legge det fysiske miljøet til rette slik at det blir plass til tumle-lek • stimulere og legge til rette for hermelek, gryende rollelek, symbollek og funksjonslek • komme med lekeforslag og utvide leken • kommentere og fortolke barnets lek og uttrykk • gi barna mulighet til å lære turtaking gjennom lek • være aktive voksne ute, samle barna og gjøre noe sammen • utforske naturen på en lekende måte, sammen med barna 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skape et fysisk miljø som stimulerer til kroppslig lek • skape tydelig definerte områder hvor barn kan leke uforstyrret. • sørge for tilgjengelige rekvisitter til rollelek • sørge for tilgjengelige konkrete til å leke med • gi mange muligheter til utelek, som gir ulike erfaringer • gi muligheter for konstruksjonslek sammen med voksne • iverksette gode tiltak slik at alle barn får innpass i leken, for eksempel ved å lage mindre lekegrupper • være aktive sammen med barna 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hjelpe til med å utvide leken • delta i leken • lære barna regelleker • legge til rette for at barn med språklige utfordringer leker med gode rollemodeller • legge til rette for og stimulere til rollelek • spille spill sammen med barna • tilpasse miljøet til leken, og gi mer fysisk plass til leken, gjerne ute • gi rom og legge til rette for mye utelek • inspirere til lek gjennom prosjektarbeid 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tilrettelegge for lek, og hjelpe barna med å utvide leken og gi dem utfordringer • være delaktig – nær – for å få med seg hva som skjer i leken • inspirere til lek gjennom prosjektarbeid • gi rom for kroppslig og fysisk lek • stimulere til og være med på regelleker og rollelek • spille spill sammen med barna • gi rom for, og legge til rette for mye utelek

3.5 Skriftspråkutvikling

Alle punktene under "God språkstimulering i tønsbergbarnehagene" vil være med på å skape en språklig bevissthet og stimulere til skriftspråkutvikling. Punktene under 3.5 går mer spesifikt inn på skriftspråkstimulering.

Det vil være viktig å skape nysgjerrighet rundt tekst og bokstaver. Å ha tekst synlig vil derfor være essensielt, og at barnets navn står skrevet med skrift på garderobeplass og eventuelt andre steder som er barnets (mapper/skuffer og lignende) vil være viktig. Synliggjøring av ulike typer skriftspråk (blindeskrift, tegn, tegn til tale, arabisk/persisk/kinesiske tegn osv) vil også være med på å skape en leken nysgjerrighet rundt skriftspråk.

Skrift skal etter hvert gi mening og barnehagen må legge til rette for skrivelyst ved å ha tilgjengelig utstyr og materiell. Samarbeid med hjemmet er også her viktig. Barnets opplevelse av tekst hjemmefra må følges opp i barnehagen.

Det er viktig å være en tilstedeværende og bevisst voksen, som følger barnets eget initiativ.

0-2 år	2-3 år	3-4 år	5-6 år
<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tegne en fortelling • bruke tekst til pedagogisk dokumentasjon • "min bokstav" skaper identitet • bruk av ordbilder kombinert med bilder • bruke skrift i prosjektarbeid • gi barna tilgang på tredimensjonale bokstaver • ha tilgjengelige bøker med tekst og bilder etter alder 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • undre seg over ordenes betydning i fellesskap • gi aksept for barnas lekeskriving/skriveprosesser • bruke ordbilder sammen med bilder, eventuelt med tegn/symboler • bruke tekst til pedagogisk dokumentasjon • la barna få mulighet til å kjenne igjen sitt eget navn • bruke skrift i prosjektarbeid • ha bøker tilgjengelig og aktivt bruke dem som kilde til kunnskap • ha tilgjengelige bøker med tekst og bilder etter alder 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke et variert ordforråd • undre seg over ordenes betydning i fellesskap • la barna språksette tegninger • tekstsette den pedagogiske dokumentasjonen. Barna kan gjerne være med på dette ved bruk av lekeskriving eller annen skriving • følge barnas skriveinitiativ –la dem lese det de skriver • leke med lyder i sammenheng med tekst • hjelpe barna kjenne igjen sitt eget navn • bruke skrift i prosjektarbeid • ha tilgjengelig og aktivt bruke bøker som kilde til kunnskap • ha tilgjengelige bøker med tekst og bilder etter alder 	<p>Personalet i barnehagen skal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bruke et variert ordforråd • undre seg over ordenes betydning i fellesskap • la barna bruke skriftspråket • la barna lese det de "skriver" • vise barna lese- og skriveretningen • ha synlig tekst i rommet • språksette hensikten i det "skrevne" • bruke skriftspråket i prosjektarbeid • gi erfaringer med abstrakte begreper/ord knyttet til tema i prosjekter • sette tekst inn i en meningsfylt kontekst • ha tilgjengelig og aktivt bruke bøker som kilde til kunnskap • ha tilgjengelige bøker med tekst og bilder etter alder

4. Tidlig innsats

Tidlig innsats er både innsats tidlig i et barns liv, og å gripe inn tidlig når problemer oppstår eller avdekkes. Hensikten er å gi barn den hjelpen de har krav på så tidlig som mulig. Strategien er å fange opp og følge opp barn som trenger hjelp og støtte. Uavhengig av hvilke utfordringer og vansker barn måtte ha, er språk og språkforståelse en svært viktig faktor, og ansatte i barnehager skal ha god kompetanse på dette feltet.

Det synest å vere eit kjennemerke på godt stell at spedbarnet ikkje berre blir bada i vatn, men også i språklyd og kroppskontakt.

Ragnar Rommetveit

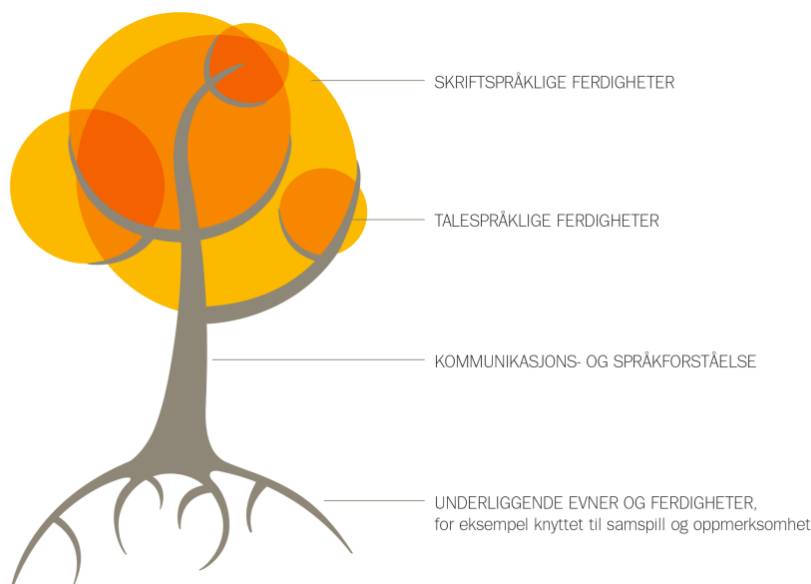
Barn med forsinket språkutvikling og språkvansker

Det er store, individuelle forskjeller i barns språkutvikling. Det er faktisk ingen klare grenser mellom typisk forsinket og/eller avvikende språkutvikling. Barn som har en forsinket språkutvikling ligger etter sine jevnaldrende på dette området. Mange av disse barna tar imidlertid igjen de jevnaldrende etter hvert, andre vil ligge etter i lengre tid. Noen barn har språkvansker, noen barn har vansker med å forstå språk, noen barn har vansker med talespråket. Noen ganger er nedsatt hørsel årsak til problemet og andre ganger kan svake norskerferdigheter bli oppfattet som språkvansker. Barn uttrykker seg på ulike måter og barn trenger tid til språktilegnelsen. Variasjonen i barns språkutvikling er store, og det er ingen klare grenser mellom typisk forsinket, og/eller avvikende språkutvikling. Flerspråklighet vil i mange tilfeller kunne gjøre vurderingen enda mer utfordrende.

Språktreet – et bilde på språktilegnelse

Å tilegne seg språk kan illustreres ved hjelp av et tre. Røtter, stamme, grener, kvister og blader henger nøye sammen, påvirker hverandre og utgjør en helhet. Slik er det også med språket. For eksempel er barns språk avhengig av noen grunnleggende forutsetninger på samme måte som treets vekst er avhengig av røttene.

-Språk i barnehagen. Mye mer enn bare prat-

5. Flerspråklige barns språktilegnelse

Alle må få mulighet til å uttrykke seg og oppleve at de blir forstått.

-Språk i barnehagen. Mye mer enn bare prat-

Flerspråklige barns bakgrunn er, naturlig nok, svært forskjellig. Derfor er det også stor variasjon i hvordan barn mestrer den flerspråklige situasjonen.

I barnehagen møter mange barn flere språk, og barna får tidlig erfare at samme ting kan hete forskjellig på ulike språk. Dette er positivt for utviklingen av et rikt språkmiljø for alle barn.

Flerspråklige barn trenger å bruke, vedlikeholde og utvikle morsmålet sitt, samtidig som det er av stor betydning at barna tilegner seg det norske språket. Som en del av «Lær meg norsk før skolestart» er språkpermen et godt arbeidsredskap. Dette er et kartleggings- og dokumentasjonsverktøy beregnet på flerspråklige barn. Verktøyet skal dokumentere barnets utvikling over tid, og det tar utgangspunkt i og beskriver *hvordan* barnet bruker språket. Hvis barnet har god språkforståelse og bruker språket aktivt, vil som regel riktig uttale og setningsbygging komme etter hvert. I tønsebergbarnehagene legger vi vekt på at personalet lærer seg ord og uttrykk på barnets språk som er viktige for barnet.

Forslag til hvordan personalet kan legge til rette for flerspråklig stimulering

- barnas navn skrevet på flere skriftspråk på garderobeplassen
- skilt i barnehagen på ulike skriftspråk
- ordlister på flere skriftspråk
- «ukas ord», det vil si ett ord barna lærer på flere språk hver uke, for eksempel å hilse, å takke, å telle og ord knyttet til temaet barna arbeider med
- «dagens bilde», det vil si at et bilde av noe som har skjedd i løpet av dagen, blir hengt opp, og at en kort tekst blir skrevet på flere skriftspråk
- sanger på ulike språk
- rim og regler på ulike språk
- globus og kart sentralt plassert, og aktiv bruk av globus og kart i samtaler i hverdagen

<http://nafo.hioa.no>

6. Hvordan skape et godt språk- og lyd miljø for hørselshemmede barn i barnehage?

For at hørselshemmede barn skal få de beste mulighetene til å oppfatte tale, må det fysiske miljøet tilrettelegges. Det er blant annet viktig å være oppmerksom på at barnet og den voksne ser hverandres ansikt og unngår støykilder.

Tegnspråk er et viktig kommunikasjonsmiddel mellom barn og barn og mellom barn og voksne. Døve barn har rettigheter i forhold til opplæringslovens § 2-6. Å bruke tegnspråk gir barn større ordforråd og bedre begrepsforståelse.

Ved at de ansatte behersker NMT (Norsk med tegn støtte/Tegn-til-tale) og tegnspråk, vil de være gode forbilder og sikre en normal flyt i språket. Tilrettelegging, slik at barnet får mulighet til å bruke språk aktivt i samspill med omgivelsene, er av stor betydning for utviklingen.

Eksempler på bruk av NMT (Norsk med tegn støtte/Tegn-til-tale)

1. Bruke tegn i samlingsstund:
 - Synge med tegn.
 - Navnetegn
 - Bruke interaktiv tavle til innlæring av nye tegn, kople sammen visuelle inntrykk, tegn og tale
2. Bruke tegn som støtte når beskjeder blir gitt.
3. Være nær barnet og kontrollere at oppmerksomheten er til stede.
4. Tegnspråk/NMT kan også være en god støtte for fremmedspråklige barn.

7. Samarbeid hjem-barnehage

Barnehagens ansvar

Samarbeidet mellom hjemmet og barnehagen er et gjensidig ansvar, men barnehagen skal ta initiativ og legge til rette for samarbeidet.

På et foreldremøte i året skal barnehagen orientere foreldrene om det pågående arbeidet med språk- og språkmiljø i barnehagen.

Forventninger til hjemmet

- Foresatte holder seg orientert gjennom barnehagens planer om hvordan barnehagen jobber med språk og språkstimulering.
- Foresatte oppfordres til å lese for barna sine, og ha bøker, blader og tegneserier tilgjengelig for dem.
- Foresatte oppfordres til å bruke biblioteket sammen med sine barn.
- Foresatte oppfordres til å bruke morsmål hjemme.